

بررسی پویای انتقال نابرابری منطقه‌ای در ایران (مطالعه موردی: استان‌های ایران)

مرضیه احمدی*، علی فلاحتی** و سهراب دل‌انگیزان***

تاریخ وصول: ۹۷/۹/۱۴ تاریخ پذیرش: ۹۸/۵/۲

چکیده

روش‌های معمول اندازه‌گیری نابرابری منطقه‌ای، نمی‌توانند تحولات درونی کشور را از حیث جابه‌جایی در گروه‌های مختلف توسعه، منعکس کنند و شاخص‌های نابرابری برای نشان دادن پویایی توزیع نابرابری کارآمد نیستند. به همین منظور در این مطالعه به بررسی پویایی انتقال نابرابری منطقه‌ای در کشور طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۵ با استفاده از شاخص ترکیبی توسعه‌یافتگی منطقه‌ای (CIRD) و روش چگالی کرنال تصادفی پرداخته می‌شود. از آنجا که نابرابری منطقه‌ای پدیده‌ای چندبُعدی است، در مرحله اول با انتخاب ۲۵ نماگر در پنج بُعد شامل اقتصاد کلان (MEI)، علم و نوآوری (SII)، پایداری زیست محیطی (ESI)، سرمایه انسانی (HCI) و خدمات عمومی (PFI) و با استفاده از روش تحلیل مؤلفه اصلی دومرحله‌ای (PCA) به ایجاد شاخص ترکیبی نابرابری پرداخته می‌شود. سپس در مرحله دوم با استفاده از رویکرد تحلیلی ناپارامتریک پویایی توزیع درونی و روش چگالی کرنال تصادفی، فرضیه‌ی همگرایی شاخص CIRD استان‌های ایران آزمون و سپس براساس چگالی ارگودیک، تعادل در بلندمدت نشان داده می‌شود. همچنین در این مرحله جهت امکان اتخاذ سیاست‌های دقیق و درست منطقه‌ای، پویایی توزیع و فرایند همگرایی یا واگرایی استان‌های ایران برای هر پنج بُعد در سه دوره متوالی (۸۵ و ۹۵) به صورت جداگانه بررسی شده است. با توجه به نتایج مرحله اول، در سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ بالاترین سطح توسعه‌یافتگی مربوط به استان تهران و پایین‌ترین سطح توسعه‌یافتگی مربوط به استان سیستان و

* دانش‌آموخته دکتری اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، ایران. (نویسنده مسئول)

(marzieh.ahmady@gmail.com)

** دانشیار، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، ایران.

*** دانشیار، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، ایران.

بلوچستان است. براساس نتایج مرحله دوم که به بررسی پویایی انتقال نابرابری منطقه‌ای در کشور طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۵ پرداخته است، در سال اول (۱۳۸۵) چند وجهی آشکار نیست و با توجه به نمودار چگالی کرنل، میزان شاخص CIRD حدود ۷۰ درصد استان‌ها بین مقدار ۱/۱- و ۰/۱- است و مابقی در ادامه دنباله سمت راست در سطحی بالاتر از مقدار ۰/۱- توزیع شده است و در توزیع کرنل یک فرآیند تمایل به همگرایی مشاهده می‌شود و نمودار به سمت تک‌قله‌ای گرایش دارد و یک قله کوچک در حدود مقدار ۳ ولی قله اصلی در مقدار حدود ۰/۶- متمرکز شده است. در سال دوم (۱۳۹۰) نیز با توجه به نمودار چگالی کرنل، منحنی به وضوح الگوی ماهیت سه‌قله‌ای را نشان می‌دهد و گرایش فزاینده کوچک اما روشن در توزیع این سال نسبت به سال ۱۳۸۵ وجود دارد. در این سال توزیع یکنواخت قبلی در بیشترین سطح به دو بخش تقسیم می‌شود، یک قله در حدود مقدار ۱ و قله دیگر در حدود مقدار ۳ است اما قله اصلی همچنان همان مقدار ۰/۶- با تقریب ۵۵ درصد استان‌ها باقی مانده است. بر اساس نمودار در سال آخر (۱۳۹۵)، الگوی چندبُعدی باقی می‌ماند و تحرک در گروه‌های سطح پایین‌تر وجود ندارد اما در سطح بالاتر، شاخص CIRD حدود ۴۵ درصد استان‌ها در حدود مقدار ۰/۴ را در بر می‌گیرد. که این سال به وضوح با الگوی چگالی دوقله‌ای مواجه است که نشان‌دهنده آن است که استان‌های کشور از لحاظ توسعه یافتگی به دو سطح تقریباً نزدیک به یکدیگر تمایل دارند بدین صورت که استان‌های سطح پایین از لحاظ توسعه یافتگی به مقدار ۰/۶- گرایش دارند و مقدار شاخص CIRD استان توسعه یافته‌تر به حدود مقدار ۰/۴ تمایل دارند. این سه منحنی نشان می‌دهد که استان‌ها از لحاظ توسعه یافتگی تمایل به همگرایی به سمت چندین ارزش متفاوت CIRD دارند. همچنین با توجه به نتایج پویایی توزیع، استان‌های کشور در سال ۱۳۸۵ از الگوی چگالی تک‌قله‌ای و در سال ۱۳۹۵ از الگوی چگالی دوقله‌ای در سطوح شاخص نابرابری پایین و میانه پیروی می‌کنند و نیز در شاخص توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ واگرا می‌باشد. بدین معنا که طی این سال‌ها، استان‌های کشور از توسعه یافتگی پایین به دو گروه کلی توسعه یافتگی میانه و توسعه یافتگی پایین و تقریباً نزدیک به یکدیگر تقسیم‌بندی شده‌اند.

طبقه‌بندی JEL: C14, C63, O10, N90, R11

واژه‌های کلیدی: نابرابری منطقه‌ای، شاخص CIRD، همگرایی، پویایی توزیع و چگالی کرنال.